IS-SENTIMENT RELIĠJUS FIL-KLIEM U FIL-GĦIDUD MALTI

Fost il-ħwejjeġ li huma tabilħaqq tal-poplu, u li għalhekk juru l-karattru tiegħu u jagħżluh mill-ġnus l-oħra qiegħed ewlieni il-lsien.

Il-lsien hu tal-poplu, għaliex imsawwar mill-poplu, mitkellem mill-poplu; jirtuh l-ulied minn misserijiethom u kull ġenerazzjon iżżidu, torqmu, tbiddlu. Fih issib il-għerf tal-poplu, il-frott tat-tiġrib tiegħu, il-qawwa ta' fehmtu, ix-xejra ta' ħsiebu, it-taħbita ta' qalbu.

Il-ġens malti reliġjus minn dejjem u minn qalbu, u r-reliġjon nisiġha ma' ħajtu kollha: għalhekk is-sentiment reliġjus daħal fi lsienu aktar minn kull sentiment ieħor.

Hemm bosta kliem u tifsir fl-ilsna li aktarx jittieħdu minn ġrajja naturali, għaliex dawn huma ta' kullħadd, jarahom kullħadd, jafhom kullħadd, u għalhekk huma bħala għajn ta' għerf li minnha jixrob kull wieħed li jitkellem u li jikteb. Minn dawn l-espressjonijiet il-malti għandu ħafna, bħal ma għandhom l-ilsna l-oħra: iżda bosta drabi il-malti, ma' ġenb dawn għandu oħrajn, imnisslin mis-sentiment u mid-drawwiet reliġjusi li aktarx ma jinsabux fl-ilsna barranija.

Fuq dan irrid infisser ruħi b'xi esempi jew mirja li nati, mhux biex inkun għedt kull ma wieħed jista' jgħid fuq dan is-suġġett li jidhirli sabiħ u fejjiedi, iżda biex inkun tajt tarf lil xi żagħżugħ ta' ħila u ta' ħeġġa, u nħajru jieħdu f'idejh hu u jqatta' fuqu xi ftit miż-żmien li jkollu battal biex ma jarmihx fi ħwejjeġ fiergħa.

MIRJA:—

1. FUQ IŻ-ŻMIEN

Biex wieħed ifisser li ħaġa saret malajr bla telf ta' żmien xejn, l-ilsna aktarx jisselfu xi xbieha min-natura u jinqdew biha. L-Ingliżi jgħidulek: "In the twinkling of an eye," "fi tpetpita ta' għajn," inkella, "in less than I say" f'inqas milli ngħidu." It-Taljani jgħidu, "in un lampo" f'leħħa ta' berqa," jew bħal l-Ingliżi "in men che nol dico" "f'anqas milli ngħidu".

Il-Malti għandu dan il-għidud, nistgħu ngħidu, kollu; iżda barra minn dan għandu ieħor li hu meħud mid-drawwiet reliġjusi tal-Maltin. Aħna biex infissru żmien qasir bosta ngħidu: "F'radda ta' salib" inkella "f'kemm tgħid Ġesù Marija" jew għamla oħra aktar qawwija "ma tilħaqx tgħid Ġesù Marija. Fir-rħula dan il-għidud tisimgħu ta' kulljum u ta' kull waqt.

Biex infissru żmien ħarira itwal, ngħidu: "Fi kredu" jew "f'kemm tgħid kredu:" u jekk irriduh ftit itwal "f'kemm tgħid tlitt kredijiet"—Es: Fi kredu mmur u niġi—Mar u ġie f'kemm tgħid kredu—Le, ma haw'x bogħod; f'kemm tgħid tlitt kredijiet tasal.—

Biex infissru żmien itwal, jiġifieri ta' xi nofs siegħa, fir-rħula, ngħidu "impilletta," hekk: "Qiegħed il-borma fuq in-nar u ħalliha tgħali xi impilletta," jiġifieri xi nofs-siegħa.

Impilletta hi il-kelma taljana "ampolletta", u tfisser "l-arloġġ tar-ramel, magħmul minn żewġ bozoz taż-żgieġ għamla ta' lanġasa, mgħaqqdin ma' xulxin min-naħa tar-rqiq u mnifdin b'toqba żgħira, li minnha ir-ramel mill-bozza ta' fuq igħaddi għall-bozza ta' taħt, u jdum nieżel nofs-siegħa. Biex dawn il-bozoz jistgħu jarġgħu iduru ta' taħt fuq, huma magħluqin ġe' daqsxejn ta' qafas tal-għuda magħmul minn qiegħ u minn wiċċ b'erba' waqqafiet. Dan l-arloġġ tar-ramel sa ftit żmien ilu kien jitqiegħed dejjem fuq il-mejda quddiem il-predicaturi fi żmien il-missjoni u fl-eserċizzi tar-Randan biex ikunu jistgħu jitweżnu fil-ħin.

Biex infissru l-ewwel ħin tal-ġurnata li fih dawk li jbakkru jqumu minn friexhom, jew joħorġu minn djarhom għax-xogħol, ingħidu "fil-paternoster". Il-*paternoster* hu l-ewwel sinjal tal-qniepen li jagħmlu l-knejjes tar-rħula għall-ħabta ta' l-erba' ta' filgħodu, u kienet drawwa ta' misserijietna, u għada drawwa ta' bosta il-lum, li jibdew il-ġurnata billi jgħidu xi talbiet, aktarx fihom il-"paternoster" jiġifieri "il-missierna."

Il-ħin ta' nżul-ix-xemx ingħidulu, bħal ma jgħidulu f'ilsna oħra "l-avemmarija." Siegħa, u xi bnadi sagħtejn, wara l-avemmarija, idoqqu tokki ta' qampiena, u dak il-ħin bosta bnadi jgħidulu "ta' l-orazzjoni," aktarx bħala tifkira ta' l-orazzjoni li Sidna Ġesù Kristu għamel fl-ort tal-Ġetsemani lejliet jum-il-passjoni; u siegħa wara tarġa' ddoqq "ta' l-imwiet," l-aħħar sinjal li jsir bil-qniepen, meta' kullħadd igħid xi talba għall-mejtin, u fir-rħula n-nies titħejja biex torqod.

Ix-xhur ukoll, barra minn l-isem li għandhom bħal dak li għandhom fl-ilsna l-oħra—Jannar, Frar, Marzu etc.—għandhom isem ieħor meħud mill-pratki reliġjusi tal-Maltin. Hekk Frar insejħulu wkoll "ix-xahar tal-Kandlora," Marzu, "ix-xahar ta' San Ġużepp," April, "ix-xahar tal-Għid", jew "tal-Ġimgħa-l-kbira," Mejju, "ix-xahar tal-Madonna," Ġunju, "ix-xahar tal-Qalb ta' Ġesù," Lulju, "tal-Karmnu," Awwissu, "ta' Sta. Marija," Settembru "tal-Vitorja" li, għalkemm fiha nfisha din il-kelma tfisser ir-Rebħa tal-Kavalieri u tal-Maltin fuq it-Torok, il-fehma hi hekk fostna marbuta tajjeb mat-twelid tal-Madonna, li saret tfisser il-waħda u l-ieħor, biex ma ngħidx aktar dan minn dik; Ottubru, "ix-xahar tar-Rużarju," Novembru, "tal-mejtin," Diċembru, "tal-Milied." Ma nafx jekk lil Jannar isejħulux "ix-xahar tat-trerè," jew "ta' Għid-il-Ħamiem" imma donnu baqgħali xi ħjiel li fi tfuliti smajthom isejħulu hekk.

Barra minn dawn l-ismijiet imbagħad fir-rħula aktarx jatuhom laqam mill-qaddis tal-parroċċa, bħal "ix-xahar ta' San Filep" għal Mejju, f'Ħaż-Żebbuġ, "ix-xahar ta' San Ġorġ" għal April, f'Ħal Qormi, ix-xahar ta' San Nikola, għal Diċembru, fis-Siġġiewi, u hekk bnadi oħra.

Dun Karm.